		відновити за допомогою грифеля. 7. Коли ж треба дописати необхідні крапки, слід вкласти аркуш у прилад, порахувати і знайти потрібний рядок, слово, в якому допущена помилка, і акуратно доколоти крапки. 8. Якщо треба замінити слово або декілька слів, виправити цілий рядок, краще поставити три шестикрапки, на полі перед рядком слід грифелем виколоти крапку, що свідчитиме про знайдену помилку, а в кінці роботи, пропустивши рядок, записати правильний варіант

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Ганджій А.С. Навчання грамоти в школах сліпих. – К., 1952.*
2. *Методика навчання сліпих дітей письма і читання шрифту Брайля / Укладачі: Л.І. Мелешко, Н.С. Дзюба. – К., 1997. – 15 с.*
3. *Мушева М.Г., Денискина В.З. Методика ускоренного запоминания основных знаков. – М., 2000.*
4. *Обучение письму и чтению по рельефно-точечной системе Л. Брайля: Учебное пособие / Под. ред. Г.В. Никулиной. – СПб.: КАРО, 2006. – 576 с.*
5. *Синьова Є.П. Рельєфно-крапкове письмо сліпих. Шрифт Л. Брайля. – К., 2003.*
6. *Тараканов Б.Е. Шеститочие в наглядных пособиях, играх и игрушках для слепых детей и взрослых. Учебное пособие для семьи, кружка, школы. – М., 1991. – 42 с.*
7. *Фомина Л.А. Сборник упражнений для подготовки незрячих дошкольников к чтению и письму по системе Брайля. – М., 2010. – 32 с.*

УДК 373.3.015.3:159.953.5

Сидоренко О.Б.

ЯКІСНІ ЗМІНИ В УЧІННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З НИЗЬКИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ДОСЯГНЕННЯМИ В УМОВАХ РОЗВИВАЛЬНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

На основании проведённых теоретических и эмпирических исследований обосновывается разработка психолого-педагогических условий, способствующих преодолению психологических факторов низкой результативности в учении, которые больше всего связаны с поведением школьников, приводятся результаты развивающего эксперимента.

Низьку результативність в учінні (низький рівень навчальних досягнень, неуспішність — *у нашій роботі ці терміни використовуються як тотожні — Авт.*) більшість психологів називають значущою проблемою початкових класів. Розв'язанню різноманітних аспектів цієї проблеми присвячено багато наукових досліджень. З'ясування особливостей поведінки молодших школярів з низькою результативністю в учінні потребує вивчення психологічних чинників такої результативності, які на нашу думку, найтісніше пов'язані з поведінкою.

Науковці (К.М. Волков, Ю.З. Гільбух, І.В. Дубровіна, З.І. Калмикова, І.Ю. Кулагіна, Т.М. Лисянська, Н.О. Менчинська, М.Й. Мурачковський, Л.С. Славіна, В.В. Тарасун та ін.) слушно відзначають, що одна з груп психологічних чинників низької результативності в учбовій діяльності тісно пов'язана з поняттям «навчальність» [8, с.6]. Під навчальністю розуміють «загальні розумові здібності до засвоєння знань» [4, с. 31].

Крім цього, до чинників низької навчальності відносять недоліки у пізнавальних процесах, зокрема: мисленні, пам'яті, увазі, сприйманні та уяві. Науковці (К.М. Волков і Т.М. Лисянська) слушно відзначають, що найбільш значущим і детермінуючим щодо низьких навчальних досягнень є мислення [1]. Недоліки у мисленні заважають розвитку пам'яті та довільної уваги, зокрема її концентрації [1; 3].

Інша група психологічних чинників неуспішності молодших школярів пов'язана з недоліками у мотиваційній сфері учіння. Психологи (А.К. Маркова, О.Б. Орлов і Л.М. Фрідман) визначають мотиваційну сферу як індивідуальну динамічну структуру, що містить різноманітні спонукання, одне з яких виступає в якості домінуючого мотиву, що зумовлено умовами навчального процесу, особливостями стосунків з ровесниками чи дорослими й т. ін. Усі учбові мотиви мають певне емоційне забарвлення, що впливає на характер ставлення школяра до учбової діяльності [7].

І.Ю. Кулагіна акцентує увагу на тісному взаємозв'язку між недоліками у мотивації учіння, результативністю в учбовій діяльності та ставленням молодших школярів до навчання. Так, провідним чинником формування мотиву уникнення невдачі є низька результативність в учінні. Учні з таким домінуючим мотивом у мотиваційній сфері учіння вирізняються високим рівнем тривожності, страхом, зокрема у ситуаціях оцінювання знань. Розкрита вище тенденція у розвитку мотивації учіння призводить до появи в дитини негативного ставлення до навчання [6].

Водночас багато вчених (М.Т. Дригус, К.С. Дрозденко, З.І. Калмикова, І.Ю. Кулагіна, О.В. Скрипченко та ін.) вважають, що ставлення молодшого школяра до навчання відображається на результативності учіння [2; 4; 6; 8]. Описане вище засвідчує, що з одного боку низька результативність в учінні є чинником негативного ставлення учня до навчання, а з іншого — негативне ставлення школяра до навчання призводить до його неуспішності.

Науковці стверджують, що окрім недоліків у розвитку мотиваційної сфери учіння, досить часто до неуспішності призводять недоліки у розвитку сфери довільності [5; 7; 9]. Так, І.В. Дубровіна відзначає, що учні з низьким рівнем розвитку довільності не здатні

сприйняти учбову задачу, не вміють долати труднощі, планувати самостійну роботу, підтримувати дисципліну на уроці, що в свою чергу заважає їм досягати вищих показників в учінні [9].

Тому, в даній статті, одним з найважливіших завдань є висвітлення шляхів подолання психологічних чинників низької результативності в учінні, які найбільше пов'язані з поведінкою школярів — недоліків у пізнавальній сфері, недоліків у мотиваційній сфері учіння та недоліків у сфері довільності; розкрити результати розвивального експерименту. З цією метою навчально-виховний процес був забезпечений створенням таких психологічних та педагогічних умов: дотримання вчителями початкової школи основних положень і принципів особистісно-діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів, передусім принципу індивідуального підходу; з метою подолання недоліків у пізнавальних процесах, зокрема у мисленні (використання на уроках і в позаурочний час різноманітних психокорекційних вправ та прийомів ігрового характеру); недоліків у мотиваційній сфері учіння (створення проблемних ситуацій та ситуацій успіху для молодших школярів з низькою результативністю в учінні, дотримання принципу доступності, розвивати прийоми самостійної роботи у школярів й т. ін.) й недоліків у сфері довільності (метод взаємоперевірки, прийоми «хвилинки краснопису» і «самоконтроль згідно з оголошеними критеріями» та ін.).

У проведеному розвивальному експерименті взяли участь 52 учні 2-4-х класів з низькою результативністю в учінні. До контрольної та експериментальної груп ввійшли по 26 молодших школярів. Контрольний зріз було проведено за допомогою психодіагностичних методик і методів, що використовувалися нами у констатувальному експерименті.

Внаслідок порівняння результатів отриманих в експериментальній групі до і після проведення розвивального експерименту нами було помічено позитивні зміни у розумового розвитку та характеристик уваги, а саме: зменшилась кількість учнів з низьким рівнем розумового розвитку (26,92 % досліджуваних після експерименту у порівнянні з 46,15 % до експерименту), з середнім і вище середнього рівнями розумового розвитку — на 15,38 % і 3,85 % відповідно; з середнім рівнем розумового розвитку (46,15 % учнів після експерименту у порівнянні з 30,77 % школярів); рівень розвитку, що є вищим від середнього (23,08 % учнів після експерименту у порівнянні з 19,23 %); високий рівень розумового розвитку до і після проведення формувального експерименту було зафіксовано лише в одного досліджуваного (3,85 %). У розвитку уваги було виявлено: з низькими показниками стійкості уваги (34,46 % учнів після експерименту у порівнянні з 53,85 % досліджуваних); з середніми показниками (46,15 % школярів після експерименту у порівнянні 30,77 %); високі показники стійкості уваги (19,23 % досліджуваних після експерименту у порівнянні з 15,38 %) Точність виконання завдання учнями початкових класів становить від 20 % до 88 %, точно виконали від запропонованого завдання від 37 % до 56 % досліджуваних.

Підтвердженням статистичної значущості змін, що відбулися у пізнавальній сфері експериментальних класів було здійснено за допомогою χ^2–критерію Пірсона: у розумовому розвитку обчислене нами значення $\chi^2 = 16,47$ більше у порівнянні з відповідним табличним значенням $\chi^2 = 16,27$ для $m - 1 = 3$ ступенів свободи та ймовірності допустимої помилки 0,001; у розвитку уваги значення $\chi^2 = 15,52$ і перевищує відповідне табличне значення $\chi^2 = 13,82$ для $m - 1 = 2$ ступенів свободи і ймовірності допустимої помилки 0,001, що вказує на ефективність проведення розвивального експерименту.

Відзначено зміни у розвитку мотиваційної сфері: 15,38 % учнів мають сформоване ставлення до себе як до школяра, с навчально-пізнавальним інтересом після проведення експерименту, чого не було виявлено до експерименту; зменшилася кількість школярів, які ставляться до навчання у школі позитивно, однак школа їх більше приваблює позашкільними справами (11,54 % досліджуваних після експерименту у порівнянні з 15,38 % до експерименту); зменшилася кількість учнів з несформованим навчально-пізнавальним інтересом і склала 3,85 %; з негативним ставленням до навчання у школі після проведення експерименту не було зафіксовано жодного учня. Було помічено підвищення й навчальні досягнення в таких дітей.

Змінилися й кількісні показники щодо школярів з низьким рівнем загальної здатності до саморегуляції прояву лінощів, зокрема й у ситуації розваги (61,54 % школярів після експерименту у порівнянні з 69,23 % до експерименту); дещо збільшилася кількість учнів з середнім рівнем загальної здатності до саморегуляції прояву лінощів і склала (26,92 % молодших школярів після експерименту у порівнянні з 11,54 % до експерименту); високого рівня загальної здатності до саморегуляції прояву лінощів, зокрема й у ситуації розваги, не було зафіксовано в учнів експериментальних класів як до, так і після впровадження формувального експерименту. Одержані дані дослідження здатності досліджуваних до саморегуляції у ситуаціях учіння співпадають з описаними вище даними щодо загальної саморегуляції прояву лінощів молодших школярів, що становить (11,54 % досліджуваних після експерименту у порівнянні з 19,23 % до експерименту).

У порівнянні із школярами експериментальних класів в учнів контрольних класів жодних кількісних і якісних змін під час проведення формувального експерименту зафіксовано не було.

За результатами дослідження було розроблено психолого-педагогічні рекомендації для вчителів і батьків молодших школярів.

Отже, дотримання психолого-педагогічних умов, спрямованих на подолання недоліків у пізнавальній сфері, мотиваційній сфері учіння та недоліків у сфері довільності буде сприяти становленню довільності у поведінці молодших школярів та підняттю рівня результативності в учінні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Волков К.Н. Психологи о педагогических проблемах: Кн. для учителя / Под ред. А.А. Бодалева. — М.: Просвещение, 1981. — 128 с.*
2. *Дригус М.Т. Особенности отношения к учению младших школьников с различной успеваемостью: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / М.Т. Дригус. — К., 1979. — 156 с.*
3. *Зинченко С.Н. Почему детям бывает трудно учиться / С.Н. Зинченко. — К.: Рад. шк., 1990. — 56 с.*
4. *Калмыкова З.И. Проблема преодоления неуспеваемости глазами психолога / З.И. Калмыкова. — М.: Знание, 1982. — 96 с.*
5. *Котырло В.К. Развитие волевого поведения у дошкольников / В.К. Котырло. — К.: Радянська школа, 1971. — 200 с.*

6. Кулагина И.Ю. Возрастная психология (Развитие ребенка от рождения до 17 лет) / И.Ю. Кулагина. — 4-е изд. — М.: Изд-во УРАО, 1998. — 176 с.

7. Маркова А.К. Мотивация учения и ее воспитание у школьников / А.К. Маркова, А.Б. Орлов, Л.М. Фридман. — М.: Педагогика, 1983. — 64 с.

8. Отстающие в учении школьники: (Проблемы психического развития) / Под ред. З.И. Калмыковой, И.Ю. Кулагиной. — М.: Педагогика, 1986. — 208 с.

9. Рабочая книга школьного психолога / И.В. Дубровина, М.К. Акимова, Е.М. Борисова и др.; под ред. И.В. Дубровиной. — М.: Международная педагогическая академия, 1995. — 376 с.

УДК 86-056.313

Савицький А. М.

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З СИНДРОМОМ ДАУНА

В статье проводится анализ современной литературы относительно проблем развития детей с синдромом Дауна, уточняется их психомоторный профиль, констатируются особенности речевого развития данной категории детей.

Останнім часом значно збільшилась кількість публікацій у закордонній науковій літературі присвячених розвитку дітей із генетичними порушеннями. Особливо увага дослідників прикута до проблем людей з синдромом Дауна.

Теоретики і практики від медицини, освіти й соціальної сфери по новому намагаються осмислити ключові проблеми, пов'язані з синдромом Дауна, та відповісти на низку питань щодо їхнього майбутнього. Так важливими є питання медичної допомоги даній категорії людей, організації навчального процесу для здобуття освіти і реалізації себе в сучасному суспільстві.

Сучасна медицина накопичила певний досвід у лікуванні хвороб, які супроводжують ранній розвиток дитини з синдромом Дауна. Так раннє обстеження дає змогу впливати на вроджені пороки серця, порушення в роботі ендокринної та імунної системи, на захворювання опорно-рухового апарату та сенсорної системи. Новітні дослідження в медичній галузі, за оцінками фахівців, нададуть інформацію яка згодом буде визначати пріоритетні направлення в медичній допомозі дітям з синдромом Дауна. Так, зокрема, це стосується обмінних процесів, функцій центральної нервової системи та процесів кисневого метаболізму дітей даної категорії.

Зупиняючись на психолого-педагогічних проблемах, маємо звернути особливу увагу на оптимізації та індивідуалізації освітньої галузі дітей з синдромом Дауна. Раннє втручання повинно бути спрямоване в більшій мірі на якість, ніж кількість допомоги, що надається. Враховуючи важливість впливу раннього досвіду на розвиток головного мозку, а також пластичність центральної нервової системи, ранню допомогу дітям потрібно здійснювати на основі стимулюючого впливу навколишнього середовища і збагаченого досвіду, що суттєво впливатиме на функціональні зміни в діяльності центральної нервової системи дітей з синдромом Дауна.

Іншим важливим аспектом корекційного навчання і виховання дітей з даною патологією є істинна інтеграція учнів у навчальний масовий простір з метою забезпечення плавного переходу від навчання до трудової діяльності. Навчальні заклади мають надати дітям з синдромом Дауна досвід, що суттєво збагатить і стимулюватиме їхній розвиток та зможуть створити такі умови навчання в яких дітей будуть сприймати як повноцінну особистість з індивідуальними рисами та унікальними особливостями, притаманними цим дітям.

Перед тим, як більш детально ми зупинимось на порушеннях мовленнєвого розвитку дітей з синдромом Дауна, в даній статті ми наведемо особливості психомоторного розвитку цих дітей, посилаючись, головним чином, на останні дослідження в цій галузі, зроблені вітчизняними та закордонними науковцями. Цей огляд актуальний тим, розглядає профіль розвитку з точки зору динаміки його формування. За думкою багатьох авторів, виявлені особливості початкового етапу формування цього синдрому можуть бути важливими при розробці програми раннього втручання. Результати досліджень свідчать про те, що профіль психомоторного розвитку, притаманний дітям із синдромом Дауна, є асинхронним: до складу входять позитивні показники по деяким лініям розвитку (наприклад, певні здібності пов'язані із переробкою зорово-просторової інформації, соціально-емоційний розвиток), так і проблемні сторони, такі як рухова сфера, переробка звукової інформації, порушення експресивного мовлення.

У більшості дітей раннього віку із синдромом Дауна спостерігається значне відставання в розвитку рухової діяльності порівняно з дітьми норми. При цьому більшість авторів відмічають достатньо повільне проходження всіх стадій розвитку рухових функцій. Однак ряд дослідників, зокрема Лаутеслагер, виявили якісні і кількісні відмінності рухового розвитку дітей із синдромом Дауна від дітей без порушень фізичного розвитку. Так для немовлят із синдромом характерні гіпотонія, підвищена рухливість суглобів. Крім того, в ранньому дитинстві у них спостерігається запізнення появи і угасання безумовних рефлексів. Ці атипові прояви стають особливо помітними наприкінці першого року життя.

За даними багатьох авторів, у дітей із синдромом Дауна спостерігається збереження нормальної послідовності освоєння етапів рухового розвитку при очевидному відставанні від норми за строками її досягнення. Тобто діти із синдромом Дауна ними розглядаються як діти з відставанням рухового розвитку.

Дослідження багатьох авторів вказують на зниження (в середньому до 76% щодо норми) загальної маси головного мозку людини із синдромом Дауна, особливо на зменшення об'єму мозочка (66%) та стовбура мозку. Науковці відзначають, що будова мозку дітей має ознаки незрілості. Це виражається у зменшенні звивин кори та недостатній мієлінізації півкуль головного мозку та мозочка. Є данні про меншу, в порівнянні з нормою, кількість нейронів у корі великих півкуль мозку – в лобній долі, тім'яній, потиличній і, особливо, скроневій долях.

У деяких статтях використовуються результати досліджень Такашіма зі співавторами, які вважають, що розвиток нейронів у внутрішньоутробному періоді проходить нормально, а зниження кількості дендритів у порівнянні із дітьми норми з'являється у постнатальному періоді.